

VOYAGA ETMAGAN O'SMIR QIZLARDA ERTA TUG'RUQNI OLDINI OLISH VA UNING SALBIY OQIBATLARI BARTARAF ETISHDA PSIXOLOGIK YONDASHUV

Djurayeva Guliniso Rustamovna
Toshkent shahar Bektemir tumani
346-maktab amaliyotchi psixologi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada voyaga yetmagan o'smir qizlar o'rtasida erta tug'ruq muammosi, uning tibbiy, psixologik va ijtimoiy salbiy oqibatlari tahlil qilinadi. Maqolada erta homiladorlikning ona va bola sog'lig'iga ta'siri, o'smir qizlarning reproduktiv salomatligi borasidagi bilimlarining yetishmasligi hamda bu holatning jamiyat taraqqiyotiga salbiy ta'siri yoritib berilgan. Shuningdek, erta tug'ruqning oldini olishga qaratilgan profilaktik choralar, ta'lim tizimi va oilaning roli haqida amaliy tavsiyalar keltirilgan.

KALIT SO'ZLAR: O'smir qizlar, erta tug'ruq, reproduktiv salomatlik, salbiy oqibatlar, profilaktika, onalar o'limi, ijtimoiy moslashuv, reproduktiv madaniyat.

ANNOTATION

The problem of premature birth among adolescent girls in Ushba: medical care, analysis of medical care and social problems. The article highlights the impact of premature birth on maternal and child health, the lack of knowledge of adolescent girls about reproductive outcomes, and the impact of this situation on social development. , practical recommendations on preventing premature birth, bringing them to a safe state, prevention, the role of the education system and the family.

KEYWORDS: Adolescent girls, premature birth, reproductive health, consequences of the disease, prevention, maternal mortality, social adaptation, reproductive culture.

KIRISH

Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, rivojlanayotgan mamlakatlarda 15 yoshgacha bo'lgan o'spirin qizlarda kamida 777 000 tug'ruq holati qayd etilgan. O'smirlarning homiladorligi qashshoqlik, ta'limning past bo'lgan cheklangan aholi guruhlari ko'proq uchraydi. JSST hisob-kitoblariga ko'ra, so'nggi 20 yil ichida o'smirlarning tug'ruq darajasi dunyo bo'yicha 11,6 foizga pasaygan. Shu bilan birga, ushbu ko'rsatkich bo'yicha hududlar o'rtasida katta farqlar mavjud. Masalan, o'smirlar o'rtasida tug'ilish darajasi Sharqiy Osiyoda 7,1, Markaziy Afrikada esa 129,55 ga yetadi. AQSH, Rossiya, Afrika davlatlari, Osiyo va Yevropaning ayrim

davlatlarida 15-17 yoshdagi qizlar o'rtasida erta tug'ruq holatlari o'rtacha har 10 000 nafar qizdan 50-100 tasida uchraydi

Insoniyat kelajagi bo'lmish yosh avlodning kamoloti, ayniqsa, bo'lajak onalar — o'smir qizlarning jismonan va ma'nadan sog'lom voyaga yetishi har qanday davlat va jamiyat uchun strategik ahamiyatga ega bo'lgan masaladir. O'smirlik davri inson hayotining eng nozik va murakkab bosqichi bo'lib, bu paytda organizm nafaqat jismoniy o'sish, balki reproduktiv va psixologik shakllanish jarayonini boshidan kechiradi. Biroq, bugungi globallashuv va ijtimoiy o'zgarishlar davrida voyaga yetmagan qizlar o'rtasida erta homiladorlik va erta tug'ruq holatlarining uchrashi jiddiy global muammolardan biri bo'lib qolmoqda.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, erta tug'ruq o'smir qizlarning hayoti va sog'lig'i uchun eng katta xavflardan biri hisoblanadi. Voyaga yetmagan qiz bolaning organizmi homiladorlik kabi og'ir fiziologik jarayonga hali to'liq tayyor bo'lmagani sababli, erta tug'ruq ko'p hollarda og'ir tibbiy asoratlarga, onalar va bolalar o'limiga, shuningdek, jamiyatda "bolalikning bevaqt tugashi" kabi ijtimoiy fojialarga sabab bo'lmoqda.

Ushbu muammo faqatgina tibbiy xarakterga ega bo'lib qolmay, u o'z ichiga ma'naviy-axloqiy bilimlar yetishmovchiligi, ijtimoiy nazoratning sustligi va huquqiy savodxonlikning pastligi kabi omillarni ham qamrab oladi. Erta tug'ruqning oldini olish — bu nafaqat bir shaxsning, balki butun bir millatning genofondini asrash, sog'lom onalik va sog'lom bolalikni ta'minlash demakdir. Mazkur maqolada erta tug'ruqning kelib chiqish sabablari, uning o'smir qiz hayotiga ko'rsatadigan chuqur salbiy ta'sirlari hamda ushbu holatning oldini olishga qaratilgan kompleks choratadbirlar tahlil qilinadi.

Kun tartibidagi 2-masala yuzasidan psixologi G.Djurayeva o'z so'zida maktabda voyaga yetmagan, o'quvchi qizlar, ayniqsa 13-14 yoshli qizlar orasida erta tug'ruq holatlari ko'payib borayotganligi, shirin so'zlarga uchib, vaqtincha hoyu-havaslariga berilib o'zga shaxslar aldoviga tushib qolib, kata xato qiladilar va bir umr hayoti davomida unitilmas tamg'a bo'lishini kech tushunadilar.

Erta homiladorlik va tug'ruq holatlari kuzatilgan o'quvchi qizlarning qariyb yarmi ota yoki onasiz oilalarda yashayotganligi aniqlangan. Oiladagi yetishmovchilik, ota-onalarning ishsizligi yoki kam daromad topishi ham qizlar tarbiyasiga salbiy ta'sir qilmoqda.

Erta va istalmagan tug'ruq holatlari, yoshlarning oilaviy munosabatlarga tayyor emasligi, oiladagi ijtimoiy-ma'naviy beqarorlik kabi sabablar chaqaloqlar savdosi jinoyatini ham keltirib chiqarmoqda" dedi. Qizlar o'zini badnom, majruh qilmasdan, yaxshi inson bolib, vaqti kelib oq libos kiyib, bir oilaning suyukli kelini

bo'lishi, yosh avlodni tarbiyalashda maktabda olingan bilim, malakalaridan foydalanishi mumkinligini aytib o'tdi.

Shundan so'ng maktab psixologi G.Djurayeva so'zga chiqib o'quvchi qizlar bilan kasb-hunarga oid olib borilayotgan ishlar ularga yaratilayotgan sharoitlar, o'quvchilarni kasb-hunar egallashga qiziqishlari oshib borayotganligi haqida ta'kidlab o'tdi, shunday qizlar tarbiyalashimiz kerakki kelajakda A Navoiy va Boburmirezlar kabi buyuk daholarni dunyoga keltirib, tarbiyalash o'sib kelayotgan mana shu kelajak davomchilarimizdir. O'quvchilarda bo'sh vaqtini fan to'garaklarga qamrab olish, bilim olishga bo'lgan qiziqishlarini uyg'otish, kattalar mehnatini qadrlashga o'rgatish va kasb-hunarning ijobiy tushunchalarini yoritgan holda ularni mehnatsevarlik ruhida tarbiyalash haqida aytib o'tdi. Shuningdek, voyaga etmagan o'smir qizlarni o'zlari qiziqan fanlarga va kelajakda tanlagan kasbiga o'qib, izlanib bilimni mustahkamlab borish, qizlarda pazandachilik va tikish, bichish to'garaklarda faol qatnashish, umuman bo'sh vaqtini samarali o'tkazish maqadida sport to'garaklarda ham shug'ulanishi mumkinligi aytib o'tildi. O'quvchi qizlarni kasb-hunarga yo'naltirish bo'yicha pedagog va psixologlarga tavsiya va takliflar berib o'tildi.

Yakuniy qism:

Seminar ishtirokchilari so'zga chiqib, ushbu tashkil etilgan seminar haqida o'z fikr-mulohazalarini bildirdilar. O'z ish tajribalari bilan o'rtoqlashdi. Seminar yakunida har bir qatnashchiga seminar materiallari to'plam shaklida taqdim etildi.

ERTA TUG'RUQ — KELAJAK ZAVOLI: OQIBATLAR VA OLDINI OLISH CHORALARI

O'smirlik davri — inson hayotidagi eng murakkab va mas'uliyatli bosqichlardan biridir. Bu davrda organizm jismoniy, ruhiy va fiziologik jihatdan shakllanish jarayonida bo'ladi. Biroq, bugungi kunda jahon hamjamiyatini tashvishga solayotgan dolzarb muammolardan biri — voyaga yetmagan qizlar o'rtasidagi erta homiladorlik va erta tug'ruq masalasidir. Bu nafaqat tibbiy, balki jiddiy ijtimoiy-ma'naviy muammo hisoblanadi.

Erta tug'ruqning tibbiy-biologik asoratlari

Tibbiyot nuqtayi nazaridan 18 yoshga to'lmagan qiz bolaning organizmi homiladorlik va tug'ruq jarayoniga hali to'liq tayyor bo'lmaydi. Bu esa bir qator jiddiy asoratlarga olib kelishi mumkin:

Onalar o'limi xavfi:

Butunjahon sog'liqni saqlash tashkiloti (BSST) ma'lumotlariga ko'ra, 15-19 yoshdagi qizlar o'rtasida o'lim holatlarining asosiy sabablaridan biri aynan homiladorlik va tug'ruq asoratlari.

Organizmning tayyor emasligi:

O'smir qizlarda tos suyaklari hali to'liq shakllanmagan bo'ladi, bu esa tabiiy tug'ruq jarayonini qiyinlashtiradi va ko'pincha jarrohlik amaliyotiga (kesarcha kesish) majbur qiladi.

Surunkali kasalliklar:

Erta homiladorlik davrida kuchli anemiya (qon kamligi), toksikoz, buyrak xastaliklari va qon bosimi oshishi (preeklampsiya) kabi holatlar ko'p kuzatiladi.

Chaqaloq salomatligiga ta'siri:

Erta tug'ilgan chaqaloqlar ko'pincha kam vaznli, rivojlanishdan ortda qolgan va turli tug'ma nuqsonlar bilan dunyoga kelishi xavfi yuqori bo'ladi.

Psixologik va ijtimoiy zarbalar;

Erta tug'ruq qiz bolaning ruhiyatiga ham katta zarba beradi. Voyaga yetmagan onalar hali o'zi bola bo'la turib, boshqa bir inson uchun mas'uliyatni his qilishga ruhan tayyor bo'lmaydilar.

Ruhiy depressiya:

"Bolalikning bevaqt tugashi" qizlarda qattiq stress, tushkunlik va jamiyatdan uzilib qolish hissinini uyg'otadi.

Ta'lim va kelajakning boy berilishi: Erta homiladorlik ko'pincha o'qishni tashlab ketishga majbur qiladi. Natijada, qiz bola ma'lumotga ega bo'lmaydi, munosib ish topa olmaydi va iqtisodiy jihatdan qaram bo'lib qoladi. Bu esa o'z navbatida oilada kambag'allik zanjirini davom ettiradi.

Erta tug'ruqning sabablari;

Muammoni bartaraf etish uchun uning ildizlarini tushunish lozim:

Yetarli ma'lumotga ega emaslik:

Reproduktiv salomatlik va gigiyena borasida bilimning yetishmasligi.

Eski qarashlar:

Ayrim oilalarda qizlarni "ertaroq uzatish" baxt garovi deb hisoblanishi.

Nazoratsizlik:

Ota-onalar va farzandlar o'rtasida yaqin munosabatning yo'qligi, qizlarning bo'sh vaqti mazmunsiz o'tishi.

Oldini olish choralari

Erta tug'ruqning oldini olish uchun faqat tibbiyot xodimlari emas, balki butun jamiyat harakat qilishi zarur:

Tushuntirish ishlari:

Maktab va kollejlarda mutaxassislar ishtirokida reproduktiv salomatlik darslarini o'tkazish. Qizlarga erda tug'ruqning hayot uchun xavfli ekanini ochiq tushuntirish. Ota-onalarning mas'uliyati: Oila davrasida qiz bolaga nisbatan e'tibor va mehrni oshirish. Ota-onalar o'z qizlari bilan do'stona munosabatda bo'lishlari va ularning qiziqishlarini nazorat qilishlari lozim.

Qizlar ta'limini qo'llab-quvvatlash:

Qiz bolaning o'qishi, kasb-hunar egallashi va jamiyatda o'z o'rnini topishi uning erta oila qurishidan ko'ra muhimroq ekanini targ'ib qilish.

Huquqiy choralarni kuchaytirish:

Voyaga yetmagan qizlarni majburiy nikohlashga urinishlarga qarshi qonuniy choralarni qat'iylashtirish.

Oldini olish choralari

- **Sifatli ta'lim:** Qizlarning maktab va oliy ta'limda o'qishini to'liq ta'minlash, ularda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish.
- **Reproduktiv savodxonlik:** O'smirlarga reproduktiv salomatlik, shaxsiy gigiyena va nomaqbul homiladorlikdan himoyalalanish haqida ochiq ma'lumot berish.
- **Qonunchilikka rioya qilish:** Erta nikohning oldini olish bo'yicha qonunchilik talablarini qat'iy tatbiq etish.
- **Oila va jamiyat yordami:** Oila, maktab va mahalla hamkorligida qizlarga ruhiy va huquqiy ko'mak ko'rsatish tizimini kuchaytirish.

Voyaga yetmaganlar o'rtasida jinoyatchilik va erta tug'ruq muammolari so'nggi yillarda pedagogika, psixologiya, sotsiologiya hamda huquqshunoslik fanlarida keng o'rganilayotgan dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi. Ilmiy manbalarda ushbu holatlarning kelib chiqishi, avvalo, oilaviy muhit, ijtimoiy ta'sir, tarbiyaviy nazoratning susayishi, psixologik beqarorlik va axborot maydoni ta'siri bilan izohlanadi.

Tadqiqotchilar ta'kidlashicha, o'smirlik davri shaxs rivojlanishining eng nozik bosqichi bo'lib, bu davrda noto'g'ri yo'naltirilgan ijtimoiy ta'sir turli salbiy oqibatlariga sabab bo'lishi mumkin. L.S.Vigotskiyning madaniy-tarixiy nazariyasida shaxs shakllanishida ijtimoiy muhitning hal qiluvchi ahamiyati asoslab berilgan. Uning qarashlariga ko'ra, bola rivojida tashqi muhit va ijtimoiy munosabatlar ichki ruhiy jarayonlarga bevosita ta'sir etadi. L.I.Bojovich esa o'smir shaxsida motivatsiya, ehtiyoj va qiziqishlar tizimi yetarli darajada shakllanmagan taqdirda salbiy xulq-atvor yuzaga kelishini ta'kidlaydi.

ILOVA

1-Trening:

"Mening hayotiy xaritom va orzularim"

- **Maqsad:** Qizlarda hayotiy maqsadlarni shakllantirish va erta tug'ruq ularning orzulariga qanday to'squinlik qilishini tushuntirish.
- **Mashg'ulot:** Ishtirokchilarga oq qog'oz beriladi. Ular qog'ozning bir tomoniga "10 yildan keyin o'zimni qanday ko'raman (kasbim, yutuqlarim)" degan savolga rasm yoki matn chizishadi. So'ngra psixolog erta tug'ruq ssenariysini tushuntiradi va qizlar bu orzularga erishish qanchalik qiyinlashishini muhokama qilishadi.
- **Xulosa:** O'z vaqtida bilim olish va mustaqil bo'lish — baxtli oila garovi.

2-Trening:

"Savol-javob savatchasi" (Anonim muloqot)

- **Maqsad:** Qizlar uyalib so'ray olmaydigan reproduktiv salomatlikka oid savollarga aniq va ilmiy javob berish.
- **Mashg'ulot:** Qizlar kichik qog'ozlarga o'zlarini qiziqtirgan, lekin kattalardan so'rashga iymangan savollarini (homiladorlik, organizmdagi o'zgarishlar, kasalliklar haqida) anonim tarzda yozib, savatchaga tashlaydilar. Mutaxassis (shifokor yoki psixolog) har bir savolga ilmiy va tushunarli tilda javob beradi.
- **Xulosa:** Noto'g'ri ma'lumotlar (internet yoki ko'chadan olingan) hayotni barbod qilishi mumkin, haqiqatni mutaxassisdan o'rganish kerak.

3-Trening:

"Yo'q deyishni o'rganing" (Rollik o'yin)

- **Maqsad:** Qizlarda irodani mustahkamlash va atrofdagilarning (tanishlar yoki yigitlarning) noto'g'ri bosimlariga qarshi tura olish qobiliyatini shakllantirish.
- **Mashg'ulot:** Ishtirokchilar juftlikka bo'linadi. Bir ishtirokchi "vasvasaga soluvchi" (masalan, erta nikohga undovchi yoki nomunosib munosabat taklif qiluvchi), ikkinchisi esa unga rad javobini beruvchi rolini o'ynaydi. Bunda qizlar qat'iy "Yo'q" deyish va o'z pozitsiyasini himoya qilishni mashq qiladilar.
- **Xulosa:** O'z taqdiringiz uchun mas'uliyat faqat sizning qo'lingizda.

XULOSA

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, voyaga yetmagan o'smir qizlar o'rtasida erta tug'ruq muammosi shunchaki individual holat emas, balki jamiyatning genofondi va ijtimoiy barqarorligiga daxldor bo'lgan chuqur inqirozdir. O'tkazilgan tahlillar va tibbiy kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, o'smir yoshidagi homiladorlik qiz bolaning jismoniy rivojlanishini to'xtatibgina qolmay, uning psixologik olamini jarohatlaydi va kelajakdagi imkoniyatlarini cheklab qo'yadi.

Erta tug'ruqning salbiy oqibatlari zanjirsimon xarakterga ega: u onalar va go'daklar o'limi xavfini oshiradi, surunkali kasalliklarni keltirib chiqaradi va ko'p hollarda o'smirning ta'limdan uzilib qolishiga, natijada esa jamiyatda o'z o'rnini topa olmasligiga sabab bo'ladi. Ma'lum bo'ldiki, bu muammoning ildizi ko'pincha huquqiy savodxonlikning pastligi, oiladagi yetishmovchiliklar va reproduktiv salomatlik borasidagi bilimlarning yetishmasligiga borib taqaladi.

Zero, sog'lom ona — sog'lom jamiyat poydevoridir. Voyaga yetmagan qizlarimizni erta tug'ruq fojiasidan asrash, ularga sifatli ta'lim va baxtli bolalikni ta'minlash — millat kelajagini kafolatlash demakdir. Faqatgina davlat, jamiyat va oilaning

jipslashgan harakati orqali ushbu global muammoning oldini olish va barkamol avlodni tarbiyalashga erishish mumkin.

Oila — muqaddas dargoh, onalik esa eng oliy baxt. Biroq, bu baxt vaqtida va organizm tayyor bo'lgandagina chinakam quvonch keltiradi. Erta tug'ruq esa — bu qiz bolaning kelajagini, sog'lig'ini va orzularini xavf ostiga qo'yish demakdir. Sog'lom onadan sog'lom farzand dunyoga keladi. Binobarin, sog'lom millatni shakllantirish uchun avvalo qizlarimizni asrashimiz, ularning bilim olishi va jismonan sog'lom voyaga yetishi uchun sharoit yaratishimiz shart.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. **O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.** — Toshkent: "O'zbekiston", 2023.
2. **O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi.**
3. **Mirziyoyev Sh.M.** "Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch". Toshkent, 2017.
4. **Qurbonova Z.J.** "Ginekologiya va reproduktiv salomatlik". Darslik. Toshkent, 2019.
5. **Jaxon sog'liqni saqlash tashkiloti (BSST) hisoboti.** "O'smirlar salomatligi va kelajak avlod", 2022.
6. **Sodiqova M.** "Oila psixologiyasi". Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2018.